

ERZURUM KONGRESİ'NDEN BİR SİMA: TİREBOLULU YUSUF ZİYA [ŞİŞMAN] BEY*

Ayhan YÜKSEL**

ÖZ

Erzurum Kongresi, Türk Milli Mücadelesi'nin ilk ve en önemli kongrelerinden biridir. Kongre; Mondros Mütarekesi'nden sonra Anadolu'nun kimi bölgelerinin işgale uğraması, kimi bölgelerinin ise Ermenistan ve Pontus devleti kurma planlarının parçası haline gelmesi üzerine bu bölgelerde yaşayan Müslüman Türk halkının, bu girişimlere karşı çıkmak üzere kurdukları cemiyetlerin girişimiyle gerçekleşmiştir. Merkezi Trabzon'da olan Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti ile merkezi İstanbul'da bulunan Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Erzurum şubesinin ortak girişimleriyle 23 Temmuz 1919'da toplanan Erzurum Kongresi'ne, her iki cemiyetin örgütlediği vilayet ve kaza merkezlerinden seçilen delegeler katılmışlardır. Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlık yaptığı bu kongrede, bölgesel kurtuluş mücadelesi yerine ulusal kurtuluş mücadelesi kararı alınmıştır.

Bu kongreye Trabzon Vilayeti'ne bağlı Tirebolu kazasından delege olarak seçilen Yusuf Ziya (Şişman) Bey, Giresun delegeleri İbrahim Hamdi ve Ali Naci (Duyduk) Bey'le birlikte kongrede muhalif kanatta yer alarak Kongre Beyannamesi'ni imzalamamıştır. Bu makalede Yusuf Ziya Bey'in aile şeceresi, hayatı, Erzurum Kongresi'ne delege seçilmesi ve kongredeki tutumu ile 1925 yılında yayımladığı *Hakikat* gazetesi ele alınıp değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Erzurum Kongresi,, Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti, Vilayât-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti, Giresun, Tirebolu.

A PORTRAIT FROM THE ERZURUM CONGRESS: YUSUF ZİYA [ŞİŞMAN] BEY OF TİREBOLU

ABSTRACT

Erzurum Congress is one of the first and most important congresses of the Turkish National Struggle. Upon the Armistice of Mudros, some regions of Anatolia were invaded, and some regions were claimed by the so-called Armenia and Pontus states. The congress held by the Muslim Turkish people living in these regions to oppose these initiatives. The Erzurum Congress was convened on 23 July 1919 with the joint ventures of the participants from Trabzon (Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti) and Erzurum (Vilayât-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye

* Gönderim Tarihi: 15.09.2020. Kabul Tarihi: 26.01.2021.

** Araştırmacı-Yazar, sunkur28@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8897-179X

Cemiyeti). The former society's headquarters was in Trabzon, and the latter's was in Istanbul. The delegates were elected from the provinces and district centres. The congress chaired by Mustafa Kemal Pasha declared an independence struggle on a national scale rather than local resistances. However, three delegates supported the opposition side and did not sign the Congress Declaration. They were Yusuf Ziya (Şişman), an elected delegate from the Tirebolu district of Trabzon Province, and Giresun delegates İbrahim Hamdi and Ali Naci (Duyduk) Bey. This article reviews Yusuf Ziya Bey's family history, examining his election as a delegate to the Erzurum Congress, and discusses his reaction to the Declaration during the congress under the light of the newspaper Hakikat, which he published in 1925.

Keywords: Erzurum Congress, Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti, Vilayât-ı Şarkıye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti, Giresun, Tirebolu.

Giriş

Osmanlı Devletinin I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıktığının belgesi olan ve Osmanlı topraklarının güvenlik gerekçesiyle işgal edilebileceği hükmünü taşıyan Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından (30 Ekim 1918) sonra başlayan işgal olayları Türk aydınları/vatanperverleri arasında millî bir direniş hareketinin başlatılması konusunda bir kıvılcım yaratmıştı. Bu kıvılcım asker-sivil aydınlardan eşrafa, din adamlarına ve halk arasında dalga dalga yayıldı. Sonunda Anadolu ve Trakya'da direniş örgütleri kuruldu. Bunların en güçlüsü, Rumların ve Ermenilerin işgal yıllarında yaşattıklarını tekrar yaşamamak için Trabzon'un eşraf ve aydınları, sivil-askerî görevlilerin teşviki ile 10 Şubat 1919'da kurulan¹ "*Trabzon Muhafaza-i Hukûk-ı*

Yusuf Ziya Şişman

¹ Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nin kuruluş tarihi hakkında farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşleri değerlendirerek Cemiyetin kuruluş tarihini 10 Şubat 1919 olarak kabul edenler de vardır. Goloğlu cemiyetin 12 Şubat 1919'da "resmen" kurulduğunu belirtmektedir. Bkz. Mahmut Goloğlu Erzurum Kongresi, İstanbul 2011, İş Bankası, s. 18. Bkz. Sebahattin Özel, *Milli Mücadelede Trabzon*, İstanbul 2012, İş Bankası, s. 94. Ancak, sözkonusu cemiyetin kurucuları arasında bulunan Eyüpzade Mehmet İzzet Bey tarafından tutulan *Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti Karar Defteri* kayıtlarına göre cemiyetin nizamnamesi 11 Şubat'ta kaleme alınarak 12 Şubat'ta vilayete verilmiş ve 13 Şubat tarihinde Vali Süleyman Necmi Bey'in imzasıyla onaylanmıştır. Faik Ahmet Barutçu, *Siyasi Hatıralar Milli Mücadeleden Demokrasiye*, C: 1, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 2001, s. 78-82.

Milliye Cemiyeti"dir.² Cemiyet, Mondros Mütarekesi'nden sonra şehirde kurulan ilk cemiyet olmuş, başkanlığına Trabzon Belediye Reisi Barutçuzâde Hacı Ahmed Bey getirilmiştir. Trabzon ve yöresinde kısa sürede teşkilatlanılan bu "*Cemiyet*", bölgesel savunma amacına yönelik kurulmuş olmasına rağmen, Millî Mücadeleye önemli katkılar sağlamış, Erzurum Kongresi'nin (23 Temmuz-7 Ağustos 1919) toplanmasına öncülük eden iki cemiyetten³ biri olma şerefini taşımıştır.⁴

Millî iradenin temsilcisi olan Kars Büyük Kongresi (30 Kasım 1919), Balıkesir Kongresi (28 Haziran-12 Temmuz 1919), Erzurum Kongresi (23 Temmuz-7 Ağustos 1919), Sivas Kongresi (4 Eylül-12 Eylül 1919) yanında Millî Mücadele döneminde 30'a ulaşan kongrelerin önemli yeri vardır. Erzurum Kongresi temsil niteliği bakımından bölgesel olmakla beraber, vatan ve milletin bütünlüğünü kapsayan kararlar alması dolayısıyla millî bir nitelik taşır. Kongre, rütbesiz ve yetkisiz kalmış olan Mustafa Kemal Paşa'yı başkan seçerek ona "*iktidarın asıl ve meşru temsilcisi, halkın önderi olma*" yetki ve haklarını vermiştir⁵. Erzurum Kongresi'ne Trabzon vilayeti merkez ve ilçelerinden toplam 17 delege katılmış olup bunlar arasında Tirebolu delegesi Seyyid Kaptanzâde Yusuf Ziya Bey de vardır.⁶

Yusuf Ziya Bey'in Ailesi

Erzurum Kongresi'ne Trabzon Vilayeti'nden Tirebolu delegesi olarak katılan Yusuf Ziya Bey, 1885 yılında Tirebolu'da Hamam Mahallesi'nde doğmuştur. Babası Seyyid Kaptanzâde Salih Efendi, annesi Zeliha Hanım'dır. Yusuf Ziya Bey, denizcilik geleneği olan Çolakoğlu ailesine mensuptur. 1796 tarihli bir belgede adı geçen Çolak Ömer Reis'in, şimdilik, ailenin bilinen büyüğü olduğu söylenebilir⁷. Ömer Reis'in oğlu Memiş Reis (1770-1840), Memiş Reis'in oğlu Salih Kaptan (1790), Salih Kaptan'ın oğlu, *Tirebolu Kazası Nüfus Defteri*'nde 47 numaralı hanede kaydedilen "*orta boylu, sarı bıyıklı*" Seyit Kaptan (1815), Seyit Kaptan'ın oğlu Salih Kaptan (1265-1337), Salih Kaptan'ın oğlu Yusuf Ziya Bey ile soyağacı halkası tamamlamış olmaktadır. Dedesi Seyit Kaptan'ın ismi sonradan Yusuf Ziya Bey koluna lakap olmuştur. Aile, denizcilikten servet sahibi olmuş ve ekonomik olarak iyi bir konuma gelmiş, sosyal statü gereği "*eşraf sınıfına*" dâhil olmuş, böylece "*meşhur ve muayyen aileler topluluğu*" anlamına gelen "*zâde*" unvanı taşımışlardır.

² Özel, *a.g.e.*, s. 94.

³ İki cemiyet arasındaki yazışmalar için bkz. Goloğlu, *a.g.e.*, s. 57-60.

⁴ Ayhan Yüksel, *Doğu Karadeniz Araştırmaları*, Kitabevi, İstanbul 2013, s. 25.

⁵ Süleyman Beyoğlu, "Mütareke'den Millî Mücadele'ye", *Modern Türkiye Tarihi* Ed. S. Beyoğlu-A. Satan, Marmara Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2014, s. 87-88.

⁶ Goloğlu, *a.g.e.*, s. 87.

⁷ BOA, MŞH.ŞSC.d. nr. 8356, vr. 119.

Salih Kaptan'ın bir diğer oğlu, İdare-i Mahsûsa'nın *Konfide* vapuru süvarisi Kadri Efendi Kaptan (1843-1911), Kadri Efendi Kaptan'ın oğlu Nehâri Tüccar Kapudan Mektebi mezunu Deli Esad Efendi Kaptan'dır (1863)⁸.

Yusuf Ziya Bey'in Soyağacı⁹

Çolakoğlu Ömer Reis				
I				
Memiş Reis				
I				
Salih Reis (1790)				
I				
Seyyid Kaptan (1815) eşi: Emine Hanım				
I				
Salih (1849-1921) eşi: [Kâmil ve Makbule kızı] Zeliha Hanım (1864-1921)				
I				
Yusuf Ziya Bey (1885-07.02.1950) eşi: Fatma Nigar eşi: [Hafız İbrahim-Nazire kızı] İrfan Hanım (1893-16.06.1975)				
I				
Mehdi (1912-1919) anne: Fatma Nigar Hanım	Abdülhadi Ziya (1914) anne: Fatma Nigar Hanım eşi: Melek Hanım	Melahat (1915-1916) anne: Fatma Nigar Hanım	Orhan (1925- 13.12.2001) anne: İrfan Hanım	İlhan Karahasanoğlu (1926-1977) anne: İrfan Hanım eşi: Kadir Karahasanoğlu (1919-1982)
I				
İlker (1940-1941)	Gülgün	Dilek (1944-)	Gülşen (1945-)	Seyfi Gür (1947-2020)

1885 doğumlu Yusuf Ziya Bey, ilk ve rüşdiye mekteplerini Tirebolu'da, idadiyi Trabzon'da okumuştur. Bolaman'da sekiz yıl nahiye müdürlüğünde

⁸ Ayhan Yüksel, *Tirebolu Kazası Nüfus Defteri (1835-1847)*, Arı Sanat, İstanbul 2013, s. 318; Ayhan Yüksel, *Tirebolulu Denizciler*, Tirebolu Belediye Başkanlığı, İstanbul 2016.

⁹ Ailenin soyağacı bilgisi Nüfus Müdürlüğü'nün resmi kayıtlarına dayanmaktadır. Ayrıca aile tarihçesi hakkında Mehmet Çankaya ile de 20.09.2019 tarihinde sözlü görüşme yapılmıştır.

bulunmuş, Kelkit kaymakamlığı vekâletine tayin edilmiş¹⁰ ise de Erzurum Kongresi'ne delege seçildiğinden bu göreve gitmemiştir. Bir süre Tirebolu adliyesi başkâtipliği görevini ifa etmiş, ardından hazine dava vekili olarak çalışmıştır.¹¹ Yusuf Ziya Bey, hazine dava vekilliğinden sonra bir süre de serbest dava vekili olarak görev yapmıştır. Öyle ki, serbest dava vekilliği yaptığı sırada görme kaybı yaşaması, Tirebolu halkı arasında hakkında şu tekerlemenin söylenmesine de vesile olmuştur:¹²

Aldı parayı
Görmedi davayı
Allah kör etti
Yusuf Ziya'yı

Yusuf Ziya Bey, Soyadı Kanunu'ndan (1934) sonra *Şişman* soyadını almıştır. Giresunlu İrfan Hanım'la olan evliliğinden (1923) Orhan ve İlhan isimli biri erkek, biri kız; Fatma Nigar Hanım'la olan ikinci evliliğinden Mehdi, Abdülhadi Ziya ve Melahat isimli ikisi erkek, biri kız üç çocuğu olmuştur. Başka bir ifadeyle, Yusuf Ziya Bey'in iki evliliğinden toplam 5 çocuğu vardır. Küçük oğlu Mehdi, henüz 7 yaşında iken arkadaşı ile birlikte evlerinin yakınındaki yıkık halde bulunan bir evin penceresinden düşmüştür. Küçük Mehdi'nin sağ kolu düşme sonucunda bileğinden kırılmış, Tirebolu'da doktor bulunmaması sebebiyle kırık-çıkıkçılar tarafından müdahale edilmiştir. Ancak Mehdi'nin kolu daha sonra kangrene dönüşünce tamamıyla kesilmiştir. Bu defa da yara üzerine sarılan kirlili bir deri parçasındaki tetanos mikropları kana karışarak çocuğunun ölümüne sebep olmuştur. Büyük üzüntü yaşayan Yusuf Ziya Bey, buna rağmen metin davranmış ve çocuğunun ruhu için Eytamhane'ye 5 lira kadar bağışta bulunmuştur.¹³

Siyasi anlamda İttihat ve Terakki Fırkası'na mensup olan Yusuf Ziya Bey, Tayyare Cemiyeti üyesi olarak sosyal faaliyetlerde de bulunmuştur. Hakikat gazetesi ile başlattığı yayıncılığını, bir kalem erbabı olarak Cumhuriyet'in 10. kuruluş yıldönümü kutlamaları çerçevesinde Tirebolu'da yapılan etkinlikleri içeren bir broşürle sürdürmüştür.

7 Şubat 1950 tarihinde Tirebolu'da vefat eden Yusuf Ziya Şişman Kurucakale Mezarlığı'na defnedilmiştir.

¹⁰ Faik Ahmet Barutçu, *Siyasi Hatıralar, I*, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 2001, s. 136; Fahrettin Kızıoğlu, (Haz.) *Bütünüyle Erzurum Kongresi, II*, Ziraat Bankası, Ankara 1993, s. 22.

¹¹ Ayhan Yüksel, *Tirebolu'dan Sımlar: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Değerlerimiz*, Arı Sanat, İstanbul 2005, s. 299; Yücel Çil, *Erzurum Kongresi'ne Katılan Delegeler*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005, s. 126.

¹² Bu bilgi, 05.10.2004 tarihinde yapılan görüşmede Dr. Ömer T. Kadioğlu'ndan alınmıştır.

¹³ *Işık*, S: 24 (5 Temmuz 1919), s. 7; Aydın Çakmak, *Milli Mücadele Döneminde Giresun'da Yayımlanan Bir Dergi: Işık (1918-1923)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2015, s. 75-76. *Işık* dergisinde Mehdi'nin 10 yaşında olduğu yazılıdır.

Erzurum Kongresi Deleğeliği

Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti ile Erzurum Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti arasında varılan mutabakat gereğince 10 Temmuz 1919'da toplanması kararlaştırılan kongre için sıra, delegelerin seçim ve tespitine gelmişti. 16 Temmuz 1919 tarihinde aralarında Tirebolu'nun da bulunduğu bazı kazaların cemiyet şubelerine çekilen telgrafla delegelerinin süratle seçilmesi ve isimlerinin bildirilmesi istenmiştir.¹⁴ Yusuf Ziya Bey'in Erzurum Kongresi delegesi olarak seçildiğine dair bu karar Tirebolu Müdafaa-i Hukûk-ı Milliye Cemiyeti Reisi Domaçoğlu Hasan Ağa imzalı 20 Haziran 1919 tarihli telgrafla Trabzon Müdafaa-i Hukûk-ı Milliye Cemiyeti Başkanlığına bildirilmiştir.¹⁵

Trabzon Müdafaa-i Hukûk-ı Milliye Cemiyeti Başkanlığı, Tirebolu cemiyetinin bu kararına Yusuf Ziya Bey'in vekaleten Kelkit kaymakamlığına tayin edilmiş olduğunu, dolayısıyla kaymakamlık görevi uhdesinde iken kongreye iştirakinin doğru olmayacağı gerekçesiyle 24 Haziran 1919 tarihli telgrafla karşı çıkmış¹⁶ ise de karar değişmemiştir. Yusuf Ziya Bey, kongreye Tirebolu delegesi olarak katılmak üzere diğer delegelerle birlikte 5 Temmuz 1919'da Trabzon'dan Erzurum'a doğru yola çıkmıştır¹⁷.

Yusuf Ziya Bey'in, Erzurum Kongresi'nde Eyüpzade Ömer Fevzi Bey¹⁸, Ali Naci Bey, İbrahim Hamdi Bey'in de aralarında bulunduğu "muhalif kanat" içinde yer almasına vesile olan ilk teşebbüsü, kongre başkanlığı seçiminde yaşanmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın kongre başkanlığına getirilmesinin doğru olmayacağını düşünen bu muhalif kesim, başkanlık seçimlerine katılmamayı uygun görmüşlerdi. Bunlar arasında Yusuf Ziya Bey de vardı.¹⁹ 23 Temmuz 1919'da açılan Erzurum Kongresi müddetince oturumlara katılan ve seçimlere

¹⁴ Barutçu, *a.g.e.*, s. 133.

¹⁵ Barutçu, *a.g.e.*, s. 140.

¹⁶ Barutçu, *a.g.e.*, s. 136.

¹⁷ Barutçu, *a.g.e.*, s. 140; Goloğlu, *a.g.e.*, s. 75.

¹⁸ Eyüpzade Ömer Fevzi Bey, 1884'te Abdülkerim Bey'in oğlu olarak Trabzon-Maçka'da doğdu. Trabzon İdadisi'nden sonra İstanbul Darülfunun Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Bir süre avukatlık yaptıktan sonra 1918'de Trabzon'da Selamet gazetesini çıkardı. Mütarekeden sonra Trabzon'da kurulan Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer aldı. Erzurum Kongresi'ne Sürmene olarak katılan Ömer Fevzi, kongreye sunduğu önergelerle muhaliflerin öncüsü oldu. Kongre kararlarını imzalamadan döndüğü Trabzon'da gazetesindeki kongre aleyhindeki yazıları nedeniyle tutuklanması istendiğinden Trabzon'u terk etti. Lozan Antlaşması'ndan sonra ülke dışına çıkarılması kararlaştırılan 150'lik listeye alındı. Bu dönemde yerleştiği Fransa'da Rehber-i İnkılap adlı bir gazete yayımlayan Ömer Fevzi, 1938'de çıkarılan af yasasıyla Türkiye'ye döndü. 1952'de Samsun'da vefat etti. Bkz. Hüseyin Albayrak, *Dünden Bugüne Trabzon Basını*, Trabzon ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı, Ankara 2010, s. 131-135.

¹⁹ Ali Naci Bey, "Başkanlık seçimine katılmadıklarını, ancak akşamüzeri Mustafa Kemal Paşa'ya giderek seçime katılmamamızın şahsına karşı bir hareket değil, bir prensip meselesini anlattık ve görüşümüzü arz ettik" demektedir. Osman Fikret Topallı, *Giresun Günlükleri I*, (Haz.) Cemil Koçak, Alfa Basım Yayın, İstanbul 2017, s. 22; Goloğlu, *a.g.e.*, s. 174.

iştirak eden Yusuf Ziya Bey, kongre katipliği seçiminde aday olmuş, yapılan oylamada Karakilise (Karaköse) delegesi Süleyman Necati Bey'in 26 oy, Vakfikebir delegesi Kellecizade Abdullah Hasip Efendi'nin²⁰ 25 oy, Yusuf Ziya Bey ise 6 oy alabilmiştir.²¹ Bu oylamada en çok oyu alan Süleyman Necati ile Kellecizade Abdullah Hasip başkanlık divanı katipliğine seçilmişlerdir.²² Yusuf Ziya Bey, daha sonra yapılan encümen seçimlerine de aday olmakla birlikte, 24 Temmuz 1919 Perşembe günü Kongre'ce seçilen 15 kişilik “*Program Encümeni*”nde²³ 2 oy; 26 Temmuz 1919 Cumartesi günü “*Nizamnâme Encümeni*” için yapılan 9 mümessil seçiminde aldığı 4 oy ile 23. sırada kalmıştır.²⁴

Kongre'de “*Nizamnâme*”nin 4. maddesinin tefsir kısmına “*silahaltında bulunması gereken kur'a askerlerinin Seyyâr Kuvvet'i teşkil etmek üzere mahallerindeki kıtada istihdam edilmeleri, diğer doğumluların Kuvvet-i Mukaveme'yi karşılamak üzere Millî Teşkilat dairesinde tertibine dair*” fıkra ilave edilmesine Trabzon vilayeti delegeleri olarak Yusuf Ziya Bey de imza koymuştur²⁵. 31 Temmuz 1919 Perşembe günü yapılan yedinci oturumda “6. Maddenin 2. Fıkrasının Tadili” teklifinde Giresun delegesi Kitabçizâde İbrahim Hamdi ve Duydukdâde Ali Naci, Sürmene delegesi Eyübzâde Ömer Fevzi Beylerle birlikte imzası vardır²⁶.

Yusuf Ziya Bey, 3 Ağustos 1919 tarihinde Kongre'ye Sürmene delegesi olarak katılan Eyüpzade Ömer Fevzi, Trabzon delegesi Abanoszâde Hüseyin

²⁰ Kellecizade Abdullah Hasip Bey, 1884'te Vakfikebir kazasının Şarlı nahiyesinin Denizli köyünde doğdu. İlk öğrenimini Trabzon'da tamamladıktan sonra İstanbul'a gitmiş; 1898'de medrese eğitimine başladıktan sonra 1911'de Darülmualiminin mektebinden mezun olmuştur. 1913-1921 yılları arasında Giresun İdadisi Müdürlüğü görevini yürüten Abdullah Hasip Bey, Vakfikebir delegesi olarak Erzurum Kongresi'ne katılmıştır. 1921'de öğretmenlikten ayrılarak ticarete atılmış, 1928'de yeniden öğretmenlik görevine başlayarak Beşikdüzü İlkokulunda Başöğretmen olmuştur. 27 Nisan 1973'te vefat etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Muzaffer Başkaya-Mesut Yılmaz, “Erzurum Kongresi Kâtibi ve Vakfikebir Delegesi Kellecioğlu Abdullah Hasib Ataman'ın Hayatı ve Kongredeki Faaliyetleri”, *100. Yılında Erzurum Kongresi Uluslararası Sempozyumu, 23-25 Temmuz 2019*, Ed. Murat Küçükkuşurlu-Naim Ürkmez-Uğur Akbulut, Erzurum 2019, s. 324-333; Orhan Ataman, *Beybabam ve Ben*, Çizgi Basın-Yayın, Ankara 2001.

²¹ Kırzioğlu, *a.g.e.*, s. 32.

²² Goloğlu, *a.g.e.*, s. 93.

²³ Erzurum Kongresi'nde Program Encümeni'nde görevlendirilen tek Giresunlu ise Şebinkarahisar delegesi Dr. Mahmut Cemil Bey'dir. Dr. Mahmut Cemil Bey hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sezai Balcı, “Erzurum Kongresi'nin Bilinmeyen Bir Siması: Şebinkarahisar Delegesi Dr. Mahmut Cemil Şencan (1893-1989)”, *100. Yılında Erzurum Kongresi Uluslararası Sempozyumu, 23-25 Temmuz 2019*, Ed. Murat Küçükkuşurlu-Naim Ürkmez-Uğur Akbulut, Erzurum 2019, s. 226-250.

²⁴ Kırzioğlu, *a.g.e.*, s. 32, 47.

²⁵ Kırzioğlu, *a.g.e.*, s. 83.

²⁶ Kırzioğlu, *a.g.e.*, s. 135-136.

Avni,²⁷ Giresun delegesi Dr. Ali Naci Beylerle birlikte “*Âdem-i Merkeziyetçi*”²⁸ bir program taslağı sunmuşlardır. Ancak bu program taslağı kabul görmemiştir²⁹. Cevat Dursunoğlu’na göre bu tasarı, bir siyasî parti nizamnamesi idi ve bütün işi altüst ettiği gibi Müdafaa-i Hukuk’un hedefine de aykırı idi. Bu girişim, Kongrenin içinden baltalanması için bir tertip olarak kabul edilmiştir³⁰. Goloğlu’na göre, adeta “pişmiş aşa soğuk su katmak” anlamına gelen bu 22 maddeden oluşan ve kongrede reddedilen bu önergede; Doğu Anadolu’daki Hristiyanlarla Müslümanların belli merkezlerde iskan edilmesi, ilmi, iktisadi ve medeni alanlarda Amerika veya İngiltere’nin yol gösterici yardımlarının kabul edilmesi ve idari adem-i merkeziyet esasının benimsenmesi gibi kabulü mümkün olmayan hususlar bulunmaktaydı.³¹ Yusuf Ziya Bey, 4 Ağustos 1919 Pazartesi günü yapılan oturumda Trabzon grubu adına Eyüpzade İzzet Bey ile Serdarzade Hasan Remzi Bey’in seçildiği “*Bütçe Encümeni*” seçiminde oy kullanan on dört delegenin arasında yer almıştır.³²

Kongrenin son günü olan 7 Ağustos 1919’da “*Erzurum Kongresi Beyannamesi*”ni 45 delege imzaladığı halde aralarında Yusuf Ziya Bey’in de bulunduğu Trabzon vilayeti delegelerinden Eyübzâde Ömer Fevzi, Dr. Ali Naci, Kitabçızâde Hamdi ve Abdullah Hasib (Ataman) Beyler imzalamamıştır³³. Böylelikle, kongrede Mustafa Kemal Paşa’nın başkanlığına “*asker ve tepeden inme*” olduğu gerekçesiyle karşı çıkan Trabzon delegesi Eyübzade Ömer Fevzi, Giresun delegeleri Kitabçızâde İbrahim Hamdi, Duydukzâde Ali Naci Beylerin öncülük ettiği muhalif grubun içinde Tirebolu delegesi Yusuf Ziya Bey de yer almış oldu. Kongreden sonra Tirebolu’ya dönen Yusuf Ziya Bey, diğer Giresun delegeleri gibi Osman Ağa’nın kendisine bir kötülük yapacağından çekinerek Tirebolu’da ikamet ettiği evinden dışarıya özen göstermiştir. Bu durumun, Osman Ağa’nın ölümüne kadar devam ettiği söylenebilir.³⁴

İttihatçılığı

Yusuf Ziya Bey, Tirebolu’da kendisi gibi İttihatçı fikirler taşıyanların safında, aktif siyasetin içinde yer almıştır. İttihat ve Terakki ile Hürriyet ve İtilaf

²⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hikmet Öksüz, “Erzurum Kongresi Delegesi Abanoszade Hüseyin Avni Bey”, *100. Yılında Erzurum Kongresi Uluslararası Sempozyumu, 23-25 Temmuz 2019*, Ed. Murat Küçükuşurlu-Naim Ürkmez-Uğur Akbulut, Erzurum 2019, s. 155-174.

²⁸ Adem-i Merkeziyet, mahalli idarelere geniş yetkiler tanıyan ve II. Meşrutiyet’ten sonra Prens Sabahaddin tarafından Türk yönetim sistemi için teklif edilen temel ilke. Geniş bilgi için bk. Şerif Mardin, “Adem-i Merkeziyet”, *DİA*, I, 354-367.

²⁹ Kırzioğlu, *a.g.e.*, s. 162-163, 180.

³⁰ Cevat Dursunoğlu, *Milli Mücadele’de Erzurum*, Erzurum Kitaplığı, İstanbul 1998, s. 93-94.

³¹ Goloğlu, *a.g.e.*, s. 103-104.

³² Kırzioğlu, *a.g.e.*, s. 180.

³³ Kırzioğlu, *a.g.e.*, s. 255.

³⁴ Giresun delegelerinden İbrahim Hamdi Bey, İstanbul’dan İngiltere’ye; Dr. Ali Naci Bey, Hatay’a gitmişlerdi. Goloğlu, *a.g.e.*, s. 125-127.

fırkaları arasında süregelen bu çekişmenin bir örneği o dönemde Trabzon'un küçük bir kıyı kasabası olan Tirebolu'da da yaşanmıştır.³⁵ Tirebolu, sosyal yapı itibarıyla Oğuzlar'ın “*nerede düşman görse savaşan*” Çepni boyuna mensup olanların yurt tuttuğu, Rus işgali sırasında gösterdikleri direnç nedeniyle “*gazilik şerefi kazanmış*”³⁶ bir yerdi. Nitekim Rus işgali sonrası Rum ve Ermeni çetecilerine karşı Trabzon merkezine bağlı olarak kurulan *Muhafaza-i Hukûk-ı Milliye Cemiyeti*” şubelerinden biri de Tirebolu'da teşkilatlanmıştır. 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgali üzerine 19 Mayıs'ta Tirebolulular miting düzenlemekten geri durmamışlar, Sadaret'e gönderdikleri telgraflarda haklarını son nefeslerine kadar koruyacaklarını ve bu hususta her türlü fedakârlığa hazır olduklarını bildirmişlerdir.³⁷

İttihat ve Terakki'nin 23 Ocak 1913'te Babıalî Baskını ile hükümeti ele geçirmesi üzerine faaliyetine son veren Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Mondros Mütarekesi'nden sonra İttihatçıların kovuşturmayla uğramasını müteakip Ocak 1919'da yeniden faaliyete geçmişti. Bununla birlikte her ne kadar Mütareke'den sonra İttihat ve Terakki Fırkası'nın kapatılmasına ve üst düzey yöneticilerinin yurtdışına çıkmış olmasına rağmen, fırkanın ikincil kadrolarının Anadolu'daki etkinlikleri devam etmekteydi. Dolayısıyla Tirebolu kazasında da her iki fırka mensupları arasında kıyasıya bir mücadele yaşanmaya devam ediyordu.

İstinaf Müdde-i Umumîliği'nin 18 Ocak 1920 tarihli ve 23 numaralı raporuna göre Tirebolu'da bu iki grubun küfürleşme ve kavgaya varan “*İttihatçı ve İtilafçı Çekişmesi*”nde Yusuf Ziya Bey de taraf olarak yer almıştır. Bu kavganın taraftarları arasında, İttihatçı olarak bilinen Domaçoğlu Hasan Ağa,³⁸ Kadıbrahimefendizâde Halil [Hayri] Efendi³⁹, Seyyid Kapudanzâde Emin

³⁵ 23 Şubat 1912 Cuma günü, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın teşkilatlarından sorumlu yöneticisi Necati Bey'in katılımıyla ve gösterişli bir törenle fırkanın Giresun şubesi açılmıştır. Mart ayı ortalarında da fırka yöneticisi Necati Bey ile birlikte Giresun Şubesi başkanı ve Karadeniz gazetesi sahibi Mehmet Hamdi ile Aretias gazetesi sahibi Yorgo Valavanis'in içinde bulunduğu bir heyetin Tirebolu'yu ziyaret etmeleri, bu fırkanın Tirebolu'da da şube açma faaliyetleri içinde bulunduğunu göstermektedir. Bkz. Veysel Usta, “Yeni Bilgi ve Belgeler Işığında Giresun Basın Tarihinin Güncel Bir Bakış”, *I. Uluslararası Karadeniz Tarihi Sempozyumu 12-14 Aralık 2019*, Trabzon 2020, Avrasya Üniversitesi, s. 627-629.

³⁶ Hikmet Öksüz-Veysel Usta, *Mustafa Reşit Tarakçıoğlu: Hayatı, Hatıratı, Trabzon'un Yakın Tarihi ve Yassıada Mektupları*, Serander Yayınları, Trabzon 2018, s. 166.

³⁷ *İkdam*, nr. 8022 (22.05.1919).

³⁸ Domaçoğlu Arif Ağa, 1873 yılında Tirebolu'da doğdu. Şubat 1919'da belediye reisliğine seçildi. Belediye reisliğine seçilmeden önce bir kefillikten dolayı borçlu ve altı buçuk ay mahkûmiyeti olduğu anlaşılınca meclis üyeliğinden ve belediye reisliğinden alındı. Mahkûmiyet kararının seçimden önce olduğu için yeniden görevine iade edildi. Tirebolu Müdafaa-i Hukûk-ı Milliye Cemiyeti reisliğinde bulundu. İzmir'in işgali üzerine Sadaret'e çekilen 23 Mayıs 1919 tarihli telgrafta imzası bulunmaktadır. A. Yüksel, *Tirebolu'dan Sımlar*, s. 122-123.

³⁹ Kadıbrahimefendizâde Halil Hayri Efendi, 1872'de Tirebolu'da doğdu. Düyûn-ı Umûmiye'de memur olarak çalıştı. Birinci Trabzon Kongresine (23 Şubat 1919) Tirebolu delegesi olarak katıldı. Yunanlılar'ın İzmir'i işgali üzerine 19 Mayıs 1919'da yapılan

Efendi, Naibzâde Osman Efendi,⁴⁰ Durakzâde Abdullah Efendi, Hacışabanzâde Abdullah Efendi,⁴¹ Domaçoğlu Hasan Ağa'nın oğlu Arif Ağa⁴² bulunmaktaydı. İtilafçı olarak bilinenler arasında ise Habibzâde Rahmi Efendi,⁴³ Hacıibrahimzâde Ahmed Efendi, Müftüzâde Ahmed Efendi, Badalızâde Mehmed Efendi, Kadı Hasan Fehmi Efendi,⁴⁴ müddei umumî Halil Hilmi Efendi, kaymakam vekili Ahmed Bican Efendi⁴⁵ mevcuttu. Olayın görgü şahitleri ise kahveci Ördek Mehmed, Kemaloğlu Şükrü, Nakibzâde Şaban Efendi,⁴⁶ Nakibzâde Hafız Efendi olup olayın geçtiği yer Mumcuoğlu Ahmed'in kahvesi idi.

Yusuf Ziya Bey ve Domaçoğlu Hasan Ağa ile Kadı Hasan Fehmi ve Müdde-i Umumi Halil Efendi arasındaki kavga eski bir husumete dayanmaktadır. Domaçoğlu Hasan Ağa ile arkadaşlarına göre bu husumet ve düşmanlık; Kadı Hasan Fehmi Efendi'nin kötü hal ve hareketlerine, müdde-i umuminin ise tarafgir bir İtilafçı olmasına, kendisinin ise İttihatçı olarak nitelendirilmesine dayanmaktadır. Hasan Ağa'ya göre Kaymakam Ahmed Niyazi [Mergen] Bey⁴⁷ sırf İttihatçı olduğu için azledilmiştir. Yerine vekâleten atanan Ahmed Bican

---

mitingin düzenleyicileri arasında yer aldı. Ayhan Yüksel, *Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Tirebolulu Memurlar*, Kitabevi, İstanbul 2004, s. 35-36.

⁴⁰ Naibzâde Osman Efendi, 1895 yılında Tirebolu'da doğdu. Millî Mücadele yıllarında Kuvâ-yı Milliye reisliğinde bulundu. CHP ve Halkevi Başkanlığı yaptı. 1942 yılında dönemin Tirebolu kaymakamını dövdü ve kendisine türkük yakıldı. 8 Eylül 1948'de Tirebolu'da vefat etti. A. Yüksel, *Tirebolu'dan Simalar*, s. 247.

⁴¹ Hacışabanzâde Abdullah Efendi, 1857 yılında Tirebolu'da doğdu. 1893'te Ziraat Bank Şube reisi idi. 1899'da Tirebolu belediye reisliğine seçildi. 12 Mayıs 1933'te vefat etti. Yüksel, *Tirebolu'dan Simalar*, s. 8.

⁴² Domaçoğlu Arif Ağa, 1890 yılında Tirebolu'da doğdu. Karaovacık yaylasında görünürde sebebi "sergi parası toplama" olan bir tartışma sonunda vurduğu şahsın kardeşi tarafından vuruldu. Ahmet Keçeci, *Hapishaneye Doğru*, İstanbul 1960, s. 31.

⁴³ Habibzâde Rahmi Efendi, 1872 yılında Tirebolu'da doğdu. Tirebolu'da ticaretle uğraştı ve deniz taşımacılığı yaptı. 1927-1932 yılları arasında ikinci kez belediye başkanlığında bulundu. 1954'te vefat etti. Yüksel, *Tirebolu'dan Simalar*, s. 113.

⁴⁴ Hasan Fehmi Efendi, 1881 yılında Mapavri'de (Çayeli) doğdu. Giritlioğlu İlyas Ağa'nın oğludur. Tirebolu kadılığına 12 Temmuz 1914'te becayiş yoluyla tayin olundu. Sadık Albayrak, *Son Dönem Osmanlı Uleması*, II, İstanbul 1996, s. 70.

⁴⁵ Ahmet Bican Efendi (Türkoğlu Ahmet Tefvik Efendi), Millî Mücadele döneminde Trabzon'daki Hürriyet ve İtilaf Kulübü mensupları arasında yer almaktadır. Bkz. İsmail Akbal, "Millî Mücadele'de Trabzon'daki İttihatçı Örgütlenme ve Yahya Kahya Meselesi", *Uluslararası Trabzon ve Çevresi Kültür ve Tarih Sempozyumu, 16-18 Mayıs 2006*, (Haz.) Mithat Kerim Arslan-Hikmet Öksüz-Veynel Usta, C: I, Trabzon Türk Ocağı, Trabzon 2011, s. 459.

⁴⁶ Nakibzâde Şaban Efendi (1868-1928), Yeniköy Mahallesi'nden Tayyibe Hanım ile Hacı Ali Efendi'nin oğludur.

⁴⁷ Ahmed Niyazi [Mergen] Bey, 1887 yılında Serez'de doğdu. 5 Aralık 1917'de Tirebolu kaymakamlığına atandı. 17 Haziran'da Maçka kaymakamı oldu. 8 Ekim 1959'da vefat etti. Mücellidoğlu Ali Çankaya, *Yeni Mülkiyeliler Tarihi ve Mülkiyeliler*, IV, Ankara 1968-1969, s. 1643.

Efendi, kadı, müdde-i umumi, Habibzâde Rahmi⁴⁸, Hacııbrahimzâde Ahmed, Müftüzâde Ahmed, Badalızâde Mehmed Efendilerle birlikte Tirebolu'da İtilaf Fırkası şubesi kurmaya teşebbüs etmişlerdir. Ancak, İtilafçılara göre İttihatçı olarak bilinen Domaçoğlu Hasan Ağa'nın da teşebbüsüyle halk bu oluşuma rağbet etmemiştir. İtilafçılar sırf bu yüzden Hasan Ağa'yı belediye başkanlığından azlettirmişlerdir. Kavganın ertesi günü Hasan Ağa ve dokuz arkadaşı kaymakamlığa verdikleri dilekçede, mülkiye müfettişinin raporuna dayanarak “*birer unsur-ı fesâd*” olarak niteledikleri kadı ve müdde-i umumiden şikayetçi olmuşlardır.

Kavgadan sonra Domaçoğlu Hasan Ağa ve arkadaşları, şikayet için kaymakamın makamına geldiklerinde Yusuf Ziya Bey çok sert tepki göstererek ilk sözü “*müdde-i umûminin memlekette bekâsı mahall-i asayiş ahvâli istilzâm edeceğinden bu gece kayığa bindirilerek te'bid edilmesi*”, olmuştur. Başka bir ifadeyle Yusuf Ziya Bey, müdde-i umuminin Tirebolu'dan uzaklaştırılmasını istemiştir. Kaymakam vekili Ahmed Bican Efendi, Yusuf Ziya Bey'in bu talebi üzerine kadı ve müdde-i umuminin silah zoruyla Tirebolu'dan uzaklaştırılmasının kabul edilemeyeceğini belirterek “*bir şikâyetleri varsa daha üst makamlara bildirilmeleri gerektiğini*” hazırlatarak konuyu geçiştirmeye çalışmıştır. Müdde-i umumiden şikâyetçi olanlar “*üç günden fazla sabır edemeyeceklerini tekrarlamışlar*” ve on imzalı bir pusula vererek kadı ile müdde-i umuminin uzaklaştırılmasını, aksi halde bizzat kendilerinin uzaklaştırılacaklarını, hatta ertesi gün silahlı adam getireceklerini söylemekten geri kalmamışlardır.⁴⁹

Taraflar arasındaki hukuki mücadele uzunca bir süre devam etmiş; müdde-i umumi Halil Efendi ile Kadı Hasan Fehmi Efendi'nin görev yerleri değiştirilerek Tirebolu'dan uzaklaştırılmışlardır.⁵⁰ Olayın cereyan ettiği Mart-Nisan 1919 tarihleri dikkate alındığında, Ocak 1913'te kapatılan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın Ocak 1919'da yeniden açılma ve vilayet ile kazalarda teşkilatlanma girişimlerinin yoğunlaştığı döneme rastlaması dikkat çekmektedir. Zira 10 Mart 1919'da, aynı zamanda Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensubu da olan

⁴⁸ Habibzade Rahmi Efendi Milli Mücadele döneminde de –muhtemelen İtilafçı olduğu için– Tirebolu Mutasarrıflığına takip edilmiştir. Nitekim Tirebolu'dan ayrılarak iki günlüğüne Trabzon'a gelen Rahmi Efendi hakkında Tirebolu Mutasarrıfı Sadreddin Bey tarafından Trabzon vilayetine yazılan bir yazı gereğince Trabzon Polis Müdüriyetince gerekli takibat yapılarak Tirebolu'ya bildirilmiştir. Polis Müdüriyetinin soruşturmasına göre “*30 Nisan sene 337 tarihinde Giresun'dan Trabzon'a gelerek Şems Oteli'nde iki gece kaldıktan sonra motorla Tirebolu'ya gittiği*” belirtilmiştir. Buna istinaden Mutasarrıf Sadreddin Bey 08 Mayıs 1921 tarihli yazıyla Trabzon vilayetinden; “*Görülen lüzum üzerine bir mesele hakkında tahkikat-ı acele icrası için Habibzade Rahmi Efendi'nin Tirebolu'da vücuduna ihtiyac-ı acil olduğundan firarına meydan verilmeden serian ve 498 numrolu şifre ile rica edilen Eksaridi İstilo'nun dahi birlikte iadesine müsaade buyurulmasını rica eylerim.*” şeklinde bir talepte bulunmuştur. Sözkonusu belgeler Veysel Usta özel arşivindedir.

⁴⁹ Yüksel, *Doğu Karadeniz Araştırmaları*, s. 176.

⁵⁰ BOA, DH, İUM, nr.11-6/9-82, lef: 1; BOA, DH, UMVM, nr.89-81, lef: 1; Yüksel, *a.g.e.*, s. 180.

Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin kurulmasından siyasi güç alan İtilafçıların hem Kaymakam Ahmed Niyazi Bey'in, hem de daha sonraki süreçte Tirebolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanlığı yapacak olan Domaçoğlu Hasan Ağa'nın görevden uzaklaştırılmaları da İttihatçıların tasfiye edilmesi projesinin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, yine daha sonra Erzurum Kongresi'nde Tirebolu delegesi olarak seçilip katılacak olan Yusuf Ziya Bey'in bu İttihatçı-İtilafçı çekişmesinin içinde İttihatçıların yanında yer alması ve tepkisini belki de aşırıya kaçan bir tavırla ortaya koyması, memleketi Tirebolu siyasetindeki yerini ve etkisini göstermesi bakımından oldukça anlamlıdır.

Gazeteciliği ve Yayıncılığı

Hakikat Gazetesi

Erzurum Kongresi'nde muhalif kanatta yer alan Yusuf Ziya Bey, Topal Osman Ağa'nın husumetini üzerine çektiğinden onun ölümüne kadar neredeyse evinde hapis hayatı yaşamak zorunda kalmıştır. Daha sonra memleketinde basın işleriyle uğraşmış, bir süreliğine Vilayet Matbaası müdürlüğünde bulunmuştur. Yusuf Ziya Bey, Giresun'da çıkan ve alt başlığı “*siyasî, içtimâî halk gazetesidir*” olan *Hakikat* adlı gazeteyi 15 Ekim 1925 tarihinde yayınlamaya başlamıştır. Pazartesi ve Perşembe günleri olmak üzere haftada iki gün basılan *Hakikat* gazetesinin hem sahipliğini hem de başmuharrirliğini yapmıştır. Başlangıçta gazetenin sahip ve muharriri olarak gözüken Yusuf Ziya Bey, 1926 yılından itibaren jenerikte sahip ve başmuharrir olarak yer almıştır.⁵¹ Gazetenin idare memurluğu sırayla Muharrem, Zeki, Hasan Sırrı, Tal'at Beyler tarafından yürütülmüştür. Giresun Vilayet Matbaası'nda basılan dört sayfalık gazetenin yıllık abonelik bedeli 500 kuruş, nüshası 5 kuruş olup sayfası dört sütuna bölünmüştür.⁵² Gazetenin idarehanesi “*Hükümet Caddesi 11 numara*”da idi. İlanın pazarlığa tabi olduğu gazete, 800 nüsha basılmaktaydı. *Hakikat*, 21 Kasım 1926 Pazar günü 79. sayıya ulaşmıştı. Gazete yayınına Haziran 1927'de ara vermek zorunda kalmışsa da bir yıl sonra, Haziran 1928'de yeniden yayınlamaya başlamıştır.⁵³

Giresun dışında memleketi Tirebolu ve Trabzon hakkında da çeşitli haberlere yer veren *Hakikat*, Atatürk ve Cumhuriyet yanlısı bir yayın politikası izlemiştir. İçeriğinde tiyatrodan futbola kadar sosyal ve ekonomik hayatın çeşitli safhalarına yer vermiş olması bakımından önemli bir yayındır. Yusuf Ziya Bey'in Giresun'da çıkan *İzler* dergisi yazarlarından Dr. Necdet Bey'le Giresun Hastanesi üzerine yaşadığı bir kalem kavgası olmuştur ve birbirlerine karşılıklı suçlamalarda bulunmuşlardır.⁵⁴

⁵¹ *Hakikat*, 11 Şubat 1926

⁵² Usta, *a.g.m.*, s. 627.

⁵³ Usta, *a.g.m.*, s. 628.

⁵⁴ *Hakikat* gazetesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Usta, *a.g.m.*, 662-664.

Yusuf Ziya Bey'in Hakikat gazetesi, verdiği siyasi haberlerin yanı sıra eğitim, kültür ve sanat haberlerine de önemli ölçüde yer ayırmıştır. Cumhuriyetin ikinci yıldönümü kutlamalarında yapılan konuşmaları okuyucusuyla buluşturan gazete, üçüncü yıldönümünde ilk sayfası renkli olarak basılan gazetede Milli Mücadele ve Cumhuriyet tarihi ile ilgili önemli yazılara yer verilmiştir. Bu sayının *İntibah Günleri* başlıklı başyazısında “Cumhuriyetimiz Türk tarihine bir sahife-i şeref ve Türk milletine bir sahife-i mefaheret ve saadet daha ilave ediyor. Ne Gülhane Hatt-ı Hümayunu, ne ilan-ı Meşrutiyet, Cumhuriyet tarihimiz kadar millete ve memlekete yâr ve fedakâr olmadı” tespitinde bulunulan uzun yazı Türk milletinin Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde özgüvenine kavuşarak ülkeyi düşmandan kurtardığı vurgusu ile devam etmekte, cumhuriyetin faziletleri sıralandıktan sonra “Cumhuriyet yaşayacak, etrafına nur ve hayat serpecektir” sözleriyle sona ermektedir.⁵⁵ Görüldüğü kadarıyla, Erzurum Kongresi'ne Tirebolu delegesi olarak katılan Yusuf Ziya Bey, gazetesi *Hakikat*'in yayın politikasını da cumhuriyetçilik üzerine kurmuştur. Ancak bu gazetenin yayın hayatının sürdürülebilmesi için bazı ekonomik sıkıntılarla karşılaştığı anlaşılmaktadır. Nitekim Yusuf Ziya Bey'in Ziraat Bankası'ndan aldığı kredi borcunu ödeyemediğinden bir parça tarlasının icra yoluyla satışa çıkarılmış olması, bu duruma işaret etmektedir.⁵⁶

Dönemin aydınlarından biri olan Yusuf Ziya Bey, Tayyare Cemiyeti idare heyetinde de yer aldığı⁵⁷ gibi Giresun'un sosyal ve iktisadi meselelerine de uzak durmamıştır. Nitekim 85 yıl önce kaleme aldığı “*Fındık Müzesi*” kurulmasına dair yazısının⁵⁸ icabının bugün bile yapılamamış olması Giresun adına bir eksiklik olduğu kadar Yusuf Ziya Bey'in ileri görüşlülüğünü de göstermektedir

Cumhuriyet'in Birinci 10 Yılı Bülteni

Türk Milleti'nin büyük zorluklarla kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin onuncu kuruluş yıldönümü tüm Türkiye'de olduğu gibi Giresun ve ilçelerinde de büyük bir coşkuyla kutlanmıştır. Bu bağlamda sosyal, iktisadi ve kültürel alanda çok çeşitli etkinlikler düzenlenerek bir yandan on yılda elde edilen kazanımlar hatırlatılmış, öte yandan gelecek on yıllarda yapılacak işlere dair moral motivasyon sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu çerçevede merkezde bakanlıklar, vilayetlerde ise valiliklerin öncülüğüne yayın komiteleri kurularak faaliyetlerin yayına dönüştürülmesi amaçlanmıştır. İnkılâbın halka anlatılmasından ve bayram haberlerinin iç ve dış basında duyurulmasından sorumlu olan Yayın Komitesi'nin çağrısı üzerine dönemin fikir ve sanat adamları tarafından yüzlerce yayın üretilmiştir.

⁵⁵ Usta, *a.g.m.*, s. 628-629.

⁵⁶ *Yeşil Giresun*, nr. 138 (08.11.1928), s. 2.

⁵⁷ *İzler*, S: 4 (01.01.1926), s. 16.

⁵⁸ Yusuf Ziya, “Fındık Müzesi”, *Aksu*, S: 7-8 (Mayıs 1934), s. 13-14.

Cumhuriyet'in onuncu yılını coşkuyla idrak eden kazalardan biri de Tirebolu olmuş ve yapılan faaliyetleri tespit edip yayına dönüştürmek üzere bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Tirebolu'nun gazeteci kimliğiyle eli kalem tutan ve çıkardığı Hakikat gazetesinden dolayı bütün gelişmeleri yakından izleme olanağı bulan Yusuf Ziya Bey'in başkanlığında Maarif Memuru Hasan, muallim [Durakzâde] T. Perteve,⁵⁹ Burhan ve Kademoğlu Ziya Beylerden müteşekkil bir Yayın Komisyonu kurulmuştur.⁶⁰ Komisyon tarafından hazırlanan ve kapak dışında 16 sayfadan oluşan bülten, İstanbul'da Resimli Ay Matbaası Ticaret Limited Şirketi'nde *Cumhuriyet'in Birinci 10 Yılı* adıyla basılmıştır. Bültenin içeriğini ifade vurgulamak üzere bültene, "*Cumhuriyetin onuncu yıldönümünü kutlulamak için Cumhuriyeti kutlulama Tirebolu neşriyat komitesi tarafından bir defaya mahsus olarak çıkarılmıştır*" alt başlığı ilave edilmiştir. Bültenin başyazısı, Yayın Komitesinin de başkanı olan Yusuf Ziya Bey tarafından kaleme alınmış olup yazıda, Cumhuriyet'in Tirebolu'da yarattığı toplumsal ve günlük hayattaki değişim ve elde edilen kazanımlar değerlendirilmiştir.⁶¹

Sonuç

Yusuf Ziya Bey, Türk Milli Mücadele tarihinin sayfalarına kaydettiği önemli şahsiyetlerden biridir. O, Mondros Mütarekesi'nden sonra başlayan işgaller ve paylaşım planlarının yapıldığı zorlu süreçte Doğu Karadeniz Bölgesi'nde kurulmak istenilen Pontus Devleti'ne karşı Türk vatanının en azından bu bölgesinin savunulması amacıyla toplanan Erzurum Kongresi'nde Tirebolu kazasını temsil etme cesaretini göstermiştir. Tam da vekaleten Kelkit kaymakam vekilliği görevine atandığı bir sırada kendi ikbali peşine düşmeyip vatan sevdası uğrunda ağır bir yük ve büyük bir riski göze alarak Tirebolu halkının kendisine verdiği temsil görevini layıkıyla yerine getirmeye çalışmıştır. Her ne kadar Giresun delegeleri ve Trabzon delegeşi Ömer Fevzi ile birlikte hareket ederek kongrenin muhalif kanadında yer almış olsa da daha sonraki süreçte Milli Mücadeleyi desteklemekten geri durmamıştır. Muhalifliğinden dolayı Topal Osman Ağa'nın tepkisini üzerine çekmiş olmasından dolayı bu dönemde aktif rol alamamış olan Yusuf Ziya Bey, 1925 yılında çıkarmaya başladığı *Hakikat* adlı gazetenin yayın politikasından da anlaşılacağı üzere Atatürk devrimleri ile Cumhuriyet rejimi ve bunun Türk toplumuna sağladığı kazanımları sonuna kadar desteklemeyi vicdan borcu bilmiştir.

⁵⁹ Durakzâde Perteve Bey'in oğlu olup asıl adı Mehmed Tevfik'tir (1907-1991). Edebiyat öğretmenliğinin yanında İzmir'de gazetecilikle uğraşmıştır. A. Yüksel, *Tirebolu'dan Simalar*, 80-81.

⁶⁰ *Yeşil Gireson*, nr. 306 (24.08.1933).

⁶¹ *C. Birinci 10 Yılı*, İstanbul, 29 Birinciteşrin 1933, s. 1-2.

KAYNAKLAR**1. Arşiv Belgeleri**

1. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi [=BOA]
Meşihat Şer'iyeye Sicili Defteri [=MŞH.ŞSC.d], nr. 8356.

2. Süreli Yayınlar

Hakikat

Işık

İkdam

Yeşil Gireson

3. Kitap ve Makaleler

ALBAYRAK Hüseyin, *Dünden Bugüne Trabzon Basını*, Trabzon ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı, Ankara 2010, ss. 131-135.

ALBAYRAK, Sadık, *Son Dönem Osmanlı Uleması*, II, İstanbul 1966.

ATAMAN, Orhan, *Beybabam ve Ben*, Çizgi Basın-Yayın, Ankara 2001.

BALCI, Sezai, “Erzurum Kongresi’nin Bilinmeyen Bir Siması: Şebinkarahisar Delegatesi Dr. Mahmut Cemil Şencan (1893-1989)”, *100. Yılında Erzurum Kongresi Uluslararası Sempozyumu, 23-25 Temmuz 2019*, Ed. Murat Küçükkuşurlu-Naim Ürkmez-Uğur Akbulut, Erzurum 2019, ss. 226-250.

BARUTÇU, Faik Ahmet, *Siyasî Hatıralar, I*, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 2001.

BAŞKAYA, Muzaffer – YILMAZ, Mesut, “Erzurum Kongresi Kâtibi ve Vakfikebir Delegatesi Kellecioğlu Abdullah Hasib Ataman’ın Hayatı ve Kongredeki Faaliyetleri”, *100. Yılında Erzurum Kongresi Uluslararası Sempozyumu, 23-25 Temmuz 2019*, Ed. Murat Küçükkuşurlu-Naim Ürkmez-Uğur Akbulut, Erzurum 2019, ss. 324-333.

BEYOĞLU, Süleyman, “Mütareke’den Millî Mücadele’ye”, *Modern Türkiye Tarihi* Ed. S. Beyoğlu-A. Satan, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014, ss. 75-93.

C. Birinci 10 Yılı, Cumhuriyeti Kutlulama Neşriyat Komitesi, İstanbul 1933.

ÇAKMAK, Aydın, *Millî Mücadele Döneminde Giresun’da Yayımlanan Bir Dergi: Işık (1918-1923)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2015.

ÇİL, Yücel, *Erzurum Kongresi’ne Katılan Delegeler*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2005.

DURSUNOĞLU, Cevat, *Millî Mücadele’de Erzurum*, Erzurum Kitaplığı, İstanbul 1998.

GOLOĞLU, Mahmut, *Erzurum Kongresi*, Ankara 1968.

GOLOĞLU, Mahmut, *Erzurum Kongresi*, İş Bankası, İstanbul 2011.

KEÇECİ, Ahmet, *Hapishaneye Doğru*, İstanbul 1960.

KIRZIOĞLU, Fahrettin, (Haz.) *Bütünüyle Erzurum Kongresi, II*, Ziraat Bankası Yayını, Ankara 1993.

MARDİN, Şerif, “Adem-i Merkezîyet”, *DİA*, I, ss. 354-367.

MÜCELLİDOĞLU, Ali Çankaya, *Yeni Mülkiyeliler Tarihi ve Mülkiyeliler*, IV, Ankara 1968-1969.

ÖKSÜZ, Hikmet-USTA, Veysel, *Mustafa Reşit Tarakçıoğlu: Hayatı, Hatıratı, Trabzon'un Yakın Tarihi ve Yassıada Mektupları*, Serander Yayınları, Trabzon 2018.

ÖKSÜZ, Hikmet, “Erzurum Kongresi Delegatesi Abanoszade Hüseyin Avni Bey”, *100. Yılında Erzurum Kongresi Uluslararası Sempozyumu, 23-25 Temmuz 2019*, Ed. Murat Küçükkuşurlu-Naim Ürkmez-Uğur Akbulut, Erzurum 2019, ss. 155-174.

ÖZEL, Sebahattin, *Millî Mücadelede Trabzon*, İş Bankası, İstanbul 2012.

TOPALLI, Osman Fikret, *Giresun Günlükleri I*, (Haz.) Cemil Koçak, Alfa Basım Yayın, İstanbul 2017.

USTA, Veysel, “Yeni Bilgi ve Belgeler Işığında Giresun Basın Tarihine Güncel Bir Bakış”, *I. Uluslararası Karadeniz Tarihi Sempozyumu 12-14 Aralık 2019*, Trabzon 2020, Avrasya Üniversitesi, ss. 662-664.

YUSUF ZİYA, “Fındık Müzesi”, *Aksu*, S: 7-8 (Mayıs 1934), ss. 13-14.

YÜKSEL, Ayhan, *Doğu Karadeniz Araştırmaları*, Kitabevi, İstanbul 2013.

_____, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Tirebolulu Memurlar*, Kitabevi, İstanbul 2004.

_____, *Tirebolu Kazası Nüfus Defteri (1835-1847)*, Arı Sanat, İstanbul 2013.

_____, *Tirebolu'dan Simalar: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Değerlerimiz*, Arı Sanat, İstanbul 2005.

_____, *Tirebolulu Denizciler*, Tirebolu Belediye Başkanlığı, İstanbul 2016.